

УДК 631.16:336:657

А. О. Музиченко,

к. е. н., доцент, декан економічного факультету,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5442-0516>

В. С. Литвиненко,

к. е. н., доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6495-0537>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.3.166

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ: ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА

A. Muzychenko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Dean of the Faculty of Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

V. Lytvynenko,

PhD in Economics, Associate Professor,

Head of the Department of Accounting and Taxation, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FINANCIAL RESULTS OF AGRIBUSINESS ENTERPRISES: ACCOUNTING SUPPORT AND ANALYTICAL ASSESSMENT

У статті розглянуто теоретичні та прикладні аспекти формування фінансових результатів підприємств агробізнесу крізь призму облікового забезпечення та аналітичної оцінки. Обґрунтовано, що фінансові результати є ключовим інтегральним показником ефективності господарської діяльності аграрних підприємств і водночас основою для прийняття управлінських рішень. Проаналізовано роль бухгалтерського обліку у формуванні достовірної інформації про доходи, витрати та фінансові результати з урахуванням галузевої специфіки агробізнесу, сезонності виробництва та підвищеного рівня ризиків. Розкрито можливості аналітичної оцінки фінансових результатів із застосуванням системи показників рентабельності, маржинального та факторного аналізу, що дозволяє виявляти ключові чинники впливу на прибутковість. Доведено, що поєднання якісного облікового забезпечення з поглибленим фінансовим аналізом сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств агробізнесу в умовах нестабільного економічного середовища.

The article explores the theoretical and applied aspects of the formation of financial results of agribusiness enterprises through the prism of accounting support and analytical assessment in the context of modern economic challenges. It is substantiated that financial results constitute a key integrated indicator of the efficiency and sustainability of economic activity of agricultural enterprises and simultaneously serve as a fundamental informational basis for strategic, tactical, and operational managerial decision-making. The study emphasizes that the specificity of agribusiness, including production seasonality, biological transformation processes, dependence on natural and climatic conditions, price volatility, and heightened market and institutional risks, significantly increases the requirements for the quality, reliability, and analytical depth of accounting information.

The role of accounting as a core element of the information system for managing financial results is analysed, with particular attention paid to the formation of accurate data on revenues, costs, and profits in accordance with regulatory requirements and management needs. The article highlights the importance of proper cost allocation, revenue recognition, and financial result determination for ensuring transparency and comparability of financial indicators. The possibilities of analytical assessment of financial results are revealed through the application of a system of profitability indicators, margin analysis, factor analysis, and dynamic analysis, which enable the identification of key internal and external factors influencing profitability and financial performance.

It is proven that the integration of high-quality accounting support with in-depth financial analysis enhances the objectivity and validity of managerial decisions, supports effective resource allocation, improves financial discipline, and strengthens financial sustainability. The article substantiates that a comprehensive accounting and analytical approach contributes to increasing the competitiveness and adaptive capacity of agribusiness enterprises under conditions of economic instability, market uncertainty, and structural transformations of the agricultural sector.

Ключові слова: фінансові результати, підприємства агробізнесу, облікове забезпечення, аналітична оцінка, фінансовий аналіз, показники рентабельності, маржинальний аналіз, факторний аналіз, фінансова стійкість, конкурентоспроможність, інформаційні технології.

Key words: financial results, agribusiness enterprises, accounting support, analytical assessment, financial analysis, profitability indicators, margin analysis, factor analysis, financial sustainability, competitiveness, information technology.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фінансові результати діяльності підприємств агробізнесу відображають узагальнену характеристику ефективності використання виробничо-ресурсного потенціалу, якості управлінських рішень та здатності суб'єктів господарювання адаптуватися до динамічних змін зовнішнього економічного середовища. У період 2020—2024 рр. зростання цінової нестабільності на аграрних ринках, посилення воєнних і макроекономічних ризиків, ускладнення логістичних ланцюгів та трансформація податково-облікових механізмів істотно підвищили значущість формування достовірної облікової інформації та проведення комплексної аналітичної оцінки фінансових результатів сільськогосподарських підприємств.

Особливості аграрного виробництва, зумовлені біологічною природою активів, сезонністю виробничих циклів, залежністю від природно-кліматичних факторів і впливом інструментів державної підтримки, вимагають використання спеціалізованих підходів до обліку доходів, витрат і фінансових результатів. За таких умов застосування універсальних методик фінансового аналізу часто не забезпечує адекватного відображення реальної економічної результативності агробізнесу, що актуалізує необхідність їх адаптації до галузевої специфіки та сучасних викликів.

Водночас зростає потреба у формуванні інтегрованої обліково-аналітичної системи, здатної поєднувати фінансовий, управлінський та стратегічний аналіз із інструментами ризик-менеджменту й цифрового моніторингу. Такий підхід дозволяє не лише об'єктивно оцінювати поточні фінансові результати підприємств аг-

робізнесу, а й підвищувати обґрунтованість прогностичних розрахунків, ефективність бюджетування та стійкість управлінських рішень в умовах підвищеної невизначеності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У наукових публікаціях фінансові результати підприємств агробізнесу розглядаються крізь призму облікового забезпечення доходів і витрат, галузевої специфіки формування собівартості та застосування інструментів фінансового аналізу для оцінки ефективності діяльності, що відображено у працях А. А. Костякової, Ю. В. Масюк та В. Ю. Боюн. Вітчизняні дослідники, зокрема В. М. Жук, Ю. В. Бездушна, Н. А. Жук, Н. М. Купріна та О. В. Липкань акцентують увагу на методиках бухгалтерського обліку витрат, управлінні фінансовими результатами та адаптації аналітичних процедур до умов підвищених ризиків і воєнних викликів, тоді як зарубіжні автори J. V. Hardaker та P. Norpin обґрунтовують доцільність поєднання фінансового аналізу з ризик-менеджментом і маржинальним підходом до оцінки прибутковості. Водночас у науковій літературі недостатньо систематизовано питання інтеграції облікових аспектів формування фінансових результатів з їх комплексною аналітичною оцінкою в умовах нестабільного зовнішнього середовища, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження облікового забезпечення та аналітичних підходів до оцінки фінансових результатів підприємств агробізнесу з урахуванням галузевої специфіки та сучасних умов господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Формування та відображення фінансових результатів підприємств агробізнесу здійснюється відповідно до загальних принципів бухгалтерського обліку, закріплених у національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартах фінансової звітності залежно від категорії суб'єкта господарювання. Визнання доходів відбувається за принципом нарахування в момент переходу контролю над сільськогосподарською продукцією чи наданими послугами до покупця відповідно до вимог НП(С)БО 15 "Дохід" або МСФЗ 15. Основну частку доходів сільськогосподарських підприємств формує виручка від реалізації продукції рослинництва і тваринництва, доповнена іншими операційними доходами у вигляді державних дотацій, компенсацій, страхових відшкодувань та фінансовими доходами, пов'язаними з курсовими різницями і відсотками.

Витрати сільськогосподарських підприємств обліковуються відповідно до НП(С)БО 16 "Витрати" за економічними елементами, статтями витрат та калькуляції собівартості, що зумовлює необхідність їх деталізації з урахуванням галузевої специфіки. Для рослинництва характерним є групування витрат за фазами виробничого циклу — від підготовки ґрунту до збору врожаю, тоді як у тваринництві витрати обліковуються за видами тварин і стадіями відгодівлі. Важливим елементом обліково-аналітичної системи є оцінка біологічних активів і сільськогосподарської продукції: згідно з МСФЗ 41 "Сільське господарство" вони підлягають оцінці за справедливою вартістю з відображенням змін у фінансових результатах, тоді як національна практика для малих і середніх підприємств допускає застосування оцінки за собівартістю з коригуванням у разі знецінення або відновлення корисності активів.

Фінансовий результат діяльності підприємств агробізнесу визначається у Звіті про фінансові результати як прибуток або збиток до оподаткування з подальшим коригуванням на податкові зобов'язання з податку на прибуток або сплату єдиного податку для суб'єктів, що перебувають на спрощеній системі оподаткування. При цьому бухгалтерський облік забезпечує накопичення інформації про доходи і витрати в розрізі видів продукції, центрів відповідальності та звітних періодів, що створює передумови для оцінювання результативності як у цілому по підприємству, так і за окремими сегментами діяльності.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що традиційні підходи до бухгалтерського обліку не завжди дозволяють повною мірою відобразити реальну економічну результативність аграрного виробництва [1]. Вітчизняні науковці акцентують увагу на необхідності деталізації витрат за культурами та технологічними операціями, розвитку управлінського обліку і калькулювання собівартості як інструментів підвищення аналітичної цінності фінансової інформації [2]. Зарубіжні дослідники наголошують на доцільності інтеграції фінансового обліку з інструментами ризик-менеджменту, особливо в умовах цінової волатильності, кліматичних загроз і високої невизначеності зовнішнього середовища [3].

Особливої актуальності в сучасних умовах набули нормативні зміни, пов'язані з відображенням витрат та збитків сільськогосподарських підприємств, зумовлених військовими діями. Запровадження додаткових аналітичних та позабалансових рахунків для обліку пошкоджених і знищених активів дозволяє відокремити воєнні збитки від результатів операційної діяльності та забезпечити прозорість фінансової звітності. На думку науковців, таке розмежування є необхідною умовою об'єктивної оцінки фінансової стійкості агробізнесу та формування доказової бази для майбутнього відшкодування збитків [4].

Державна підтримка аграрного сектору у 2020—2024 рр. також розглядається в науковій літературі як вагомий обліково-економічний чинник формування фінансових результатів. Дотації, пільгове кредитування та грантове фінансування відображаються в обліку як інші операційні доходи або доходи майбутніх періодів із поступовим включенням до фінансового результату. Науковці зазначають, що ефективність таких інструментів значною мірою залежить від прозорості їх облікового відображення та здатності підприємств інтегрувати державну підтримку у систему фінансового планування.

Оцінка фінансових результатів агропідприємств у наукових працях здебільшого ґрунтується на системі показників прибутковості, маржинального доходу та беззбитковості. Рентабельність продажів, активів і власного капіталу використовується як узагальнений індикатор ефективності, однак її інтерпретація потребує врахування галузевої структури витрат, урожайності та цінової кон'юнктури. Маржинальний аналіз і розрахунок точки беззбитковості дозволяють визначити вклад окремих видів продукції у формування прибутку та

оцінити стійкість аграрного виробництва до змін зовнішніх умов. Аналіз зазначених фінансових показників допомагає виявити слабкі місця в управлінні фінансами підприємства і визначити, які заходи необхідно вжити для покращення ситуації в умовах нестабільності [5, с. 150]. Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення фінансових результатів агробізнесу формується як комплекс взаємопов'язаних нормативних, інформаційних і методичних елементів, що створює методологічне підґрунтя для подальшого аналізу фінансової ефективності сільськогосподарських підприємств України у 2020—2024 рр.

Фінансові результати підприємств агробізнесу значною мірою залежать від особливостей формування та облікового відображення доходів і витрат, що зумовлює необхідність адаптації облікової системи до галузевої специфіки сільськогосподарського виробництва. Доходи сільськогосподарських підприємств формуються переважно за рахунок реалізації продукції рослинництва і тваринництва, надання супутніх послуг, а також отримання державних дотацій, компенсацій і грантової підтримки. Упродовж 2020—2024 рр. зросла роль експорту у формуванні доходів агробізнесу України: частка агропродовольчої продукції в загальному експорті країни підвищилася з понад 40 % у 2020—2021 рр. до 53—57 % у 2022—2024 рр., а зернові та олійні культури разом із продуктами їх переробки забезпечували близько 65—70 % валютних надходжень аграрного сектору. Водночас посилення експортної орієнтації зумовило зростання чутливості фінансових результатів агропідприємств до валютних коливань, змін умов зовнішньої торгівлі та логістичних обмежень, оскільки у воєнний період логістичні витрати зросли у 2—3 рази та в окремі періоди досягали 30—40 % експортної ціни зерна, що істотно знижувало маржинальність навіть за сприятливої цінової кон'юнктури. За таких умов особливого значення набуває коректне визначення моменту визнання доходу з урахуванням умов поставки відповідно до Incoterms, оскільки саме момент переходу контролю над продукцією визначає належність доходу до конкретного звітного періоду.

В умовах воєнного стану система бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств зазнала суттєвих трансформацій, що безпосередньо вплинуло на формування та відображення фінансових результатів. Руйнування виробничих потужностей, втрата або пошкодження основних засобів і запасів, не-

можливість фізичного доступу до активів на тимчасово окупованих територіях ускладнили проведення інвентаризації та оцінку реально-го фінансового стану підприємств. Для підтвердження повноти та достовірності даних обліку і звітності стосовно формування фінансових результатів доцільним є залучення до спостереження за процедурами проведення інвентаризації сертифікованого аудитора. Матеріали інвентаризації, оформлені належним чином, є надійним засобом фіксування втрат і збитків, завданих військовою агресією з метою отримання компенсаційних виплат у майбутньому [6, с. 105].

Облікове забезпечення доходів підприємств агробізнесу в умовах воєнного стану потребує підвищеної уваги до розмежування операційних і неопераційних доходів, а також до правильного відображення компенсацій, страхових виплат і державної допомоги. Такі надходження, відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку, визнаються як інші операційні доходи або як доходи майбутніх періодів із подальшим включенням до фінансових результатів у міру виконання умов фінансування. Водночас курсові різниці, що виникли внаслідок різких коливань валютних курсів у період війни, стали вагомим чинником формування фінансових результатів, перш за все для експортно орієнтованих сільськогосподарських підприємств.

Особливого значення в умовах воєнного стану набув облік біологічних активів, оскільки їх фізичне знищення або втрата можливості контролю унеможлиблює застосування традиційних підходів до оцінки справедливої вартості. У таких випадках підприємства вимушені вдаватися до професійного судження бухгалтера щодо знецінення активів і формування резервів, що безпосередньо впливає на фінансові результати звітного періоду. Військові дії часто посилюють розрив між бухгалтерською та економічною прибутковістю агробізнесу, оскільки частина втрат не має негайного грошового виміру, але істотно знижує потенціал майбутнього отримання доходів.

Витрати сільськогосподарських підприємств у період воєнних дій зазнали суттєвих структурних змін. Значно зросли витрати на логістику, енергоресурси, страхування ризиків, охорону майна та альтернативні маршрути збуту продукції. Поряд із традиційними виробничими витратами з'явилися додаткові витрати, пов'язані з відновленням пошкоджених активів, переміщенням виробництва, релокацією персоналу та забезпеченням безперервності діяль-

ності. Облікове забезпечення таких витрат потребує їх виокремлення в аналітичному обліку для коректної оцінки їх впливу на собівартість продукції та фінансові результати.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що в умовах війни традиційні методи обліку витрат і фінансових результатів мають бути доповнені інструментами управлінського обліку, бюджетування та контролінгу, орієнтованими на управління ризиками та ліквідністю [7]. Вітчизняні науковці наголошують на доцільності відокремлення воєнних збитків від результатів операційної діяльності, що дозволяє зберегти аналітичну придатність показників прибутковості та фінансової стійкості [8]. Зарубіжні дослідники розглядають воєнні ризики як екстремальний фактор невизначеності, який потребує інтеграції фінансового обліку з системами антикризового управління та стратегічного планування [9].

Війна істотно ускладнила ведення бухгалтерського обліку фінансових результатів підприємств агробізнесу, посиливши вимоги до професійного судження бухгалтерів, гнучкості облікових процедур і прозорості фінансової звітності. Водночас саме обліково-аналітична система в умовах воєнного стану стає ключовим інструментом не лише фіксації фінансових результатів, а й забезпечення стійкості сільськогосподарських підприємств та обґрунтування управлінських рішень у коротко- і довгостроковій перспективі.

Аналітична оцінка фінансових результатів підприємств агробізнесу ґрунтується на системному використанні показників абсолютної та відносної ефективності, що дає змогу комплексно оцінити результативність господарської діяльності та її динаміку в часі. До базових абсолютних показників належать валовий, операційний та чистий прибуток, які відображають економічний результат відповідно на рівні виробничої, операційної та загальної діяльності підприємства. Відносні показники, зокрема рентабельність продажів, активів і власного капіталу, дозволяють оцінити ефективність використання ресурсів та зіставити результати діяльності різних підприємств незалежно від їх масштабів. Важливим інструментом аналізу є маржинальний дохід, який характеризує внесок окремих видів продукції у покриття постійних витрат і формування прибутку, а також показники операційного важеля, що відображають чутливість прибутку до змін обсягів виробництва та реалізації. Застосування маржинального аналізу та показників операційного важеля дозволяє перейти від статичної оцінки

прибутковості до аналізу чутливості фінансових результатів агропідприємств до змін обсягів виробництва, цін і структури витрат. У цьому контексті аналіз динаміки рентабельності сільськогосподарських підприємств за 2020—2024 рр. свідчить про істотні коливання фінансових результатів як у цілому по галузі, так і за окремими групами підприємств, що зумовлено впливом макроекономічних, ринкових і воєнних чинників.

Аналіз динаміки рентабельності сільськогосподарських підприємств за 2020—2024 рр. свідчить про істотні коливання фінансових результатів як у цілому по галузі, так і за окремими групами підприємств, що зумовлено впливом макроекономічних, ринкових і воєнних чинників.

У 2020 р. рівень рентабельності був відносно помірним і збалансованим між групами підприємств, що відображало функціонування аграрного сектору в умовах макроекономічної стабільності, обґрунтованих цін на ресурси та прогнозованих каналів збуту. Нижчі показники великих підприємств пояснювалися вищою капіталомісткістю та значною часткою постійних витрат.

2021 рік характеризувався різким зростанням рентабельності в усіх сегментах агробізнесу. Найбільший приріст був притаманний великим підприємствам, що скористалися сприятливою світовою ціновою кон'юнктурою, високим врожаєм, ефектом масштабу та кращим доступом до експортної інфраструктури. Середні й малі підприємства також суттєво підвищили прибутковість, що свідчить про загалом сприятливі економічні умови для аграрного виробництва.

Починаючи з 2022 р., спостерігається різке зниження рентабельності в усіх групах підприємств, що є прямим наслідком повномасштабної війни. Основними чинниками падіння стали зростання виробничих і логістичних витрат, порушення експортних каналів, втрати активів, дефіцит обігових коштів і ціновий дисбаланс між ресурсами та готовою продукцією. Незначно вищі показники великих підприємств у цей період свідчать про їх відносно вищу фінансову стійкість та можливість перерозподілу ресурсів.

У 2023 р. негативна динаміка поглибилася, і рентабельність досягла мінімальних значень за весь аналізований період. Це відображає кумулятивний ефект воєнних ризиків, логістичних обмежень, зниження врожайності та зростання собівартості. Найбільш уразливими виявилися середні підприємства, для яких характер-

Таблиця 1. Порівняльна характеристика вітчизняних і зарубіжних методик оцінки фінансових результатів діяльності підприємств агробізнесу

Критерій оцінки	Вітчизняні методики	Зарубіжні методики	Переваги підходу	Основні обмеження
Методологічна база	Фінансова звітність за НП(С)БО, статистичні дані	МСФЗ, управлінський облік, фінансовий менеджмент	Нормативна узгодженість і простота застосування	Обмежена гнучкість і стратегічна орієнтація
Ключові показники	Прибуток, рентабельність продажів і активів	EBITDA, ROA, ROE, EVA, маржинальний дохід	Зручність порівняння результатів	Неповний облік вартості капіталу
Факторний аналіз	Класичний (ціна, обсяг, собівартість)	Розширений, сценарний, чутливості	Виявлення ключових чинників прибутку	Висока залежність від якості даних
Урахування ризиків	Непряме або фрагментарне	Інтегрований ризик-орієнтований підхід	Підвищення стійкості рішень	Складність упровадження для МСП
Управлінська спрямованість	Контроль і звітність	Стратегічне планування й прогнозування	Підтримка довгострокових рішень	Потребує розвиненої аналітичної інфраструктури

Джерело: власна розробка авторів.

ною є обмежена гнучкість і недостатній запас фінансової міцності.

У 2024 р. простежується чітка тенденція до підвищення прибутковості. Порівняно з 2020 р. рівень рентабельності зріс у цілому по галузі, а також у всіх групах підприємств, що свідчить про часткову адаптацію агробізнесу до нових умов господарювання. Порівняно з 2023 р. приріст рентабельності є особливо значним, що пояснюється стабілізацією логістики, диверсифікацією ринків збуту, оптимізацією витрат, активізацією державної та міжнародної підтримки, а також ширшим використанням управлінських і цифрових інструментів. Найвищі темпи відновлення продемонстрували малі підприємства, що зумовлено їх більшою адаптивністю, гнучкістю виробничої структури та нижчим рівнем постійних витрат.

Загалом зміни рівня рентабельності у 2020—2024 рр. визначалися такими ключовими чинниками: ціновою кон'юнктурою на світових аграрних ринках; динамікою виробничих і логістичних витрат; масштабом і тривалістю воєнних ризиків; доступом до експортної інфраструктури та фінансування; рівнем адаптивності бізнес-моделей підприємств різних розмірів. Це підтверджує необхідність диференційованого підходу до аналізу фінансових результатів і формування політики підтримки аграрного сектору з урахуванням масштабів господарської діяльності.

У науковій літературі факторний аналіз прибутку розглядається як один із ключових інструментів аналітичної оцінки фінансових

результатів. Вітчизняні дослідники акцентують увагу на доцільності декомпозиції прибутку за такими факторами, як ціна реалізації, обсяги виробництва, структура витрат, урожайність та рівень державної підтримки [10]. Такий підхід дозволяє не лише ідентифікувати джерела змін фінансових результатів, а й оцінити ефективність управлінських рішень на рівні окремих культур і напрямів діяльності. У працях українських науковців також наголошується на важливості поєднання факторного аналізу з аналізом рентабельності за видами продукції, що є особливо актуальним для диверсифікованих сільськогосподарських підприємств [11].

Оцінка фінансових результатів агробізнесу є важливим елементом управління ефективністю діяльності підприємств і формування обґрунтованих управлінських рішень. В умовах трансформації аграрних ринків, зростання ризиків і посилення інтеграції України у світовий економічний простір особливої актуальності набуває зіставлення вітчизняних і зарубіжних підходів до аналізу фінансових результатів. Таке порівняння дозволяє виявити методологічні відмінності, сильні та слабкі сторони кожного підходу, а також окреслити напрями адаптації міжнародних практик до умов функціонування агробізнесу в Україні. Саме з цієї метою здійснено узагальнення ключових характеристик вітчизняних і зарубіжних методик оцінки фінансових результатів підприємств аграрного сектору (табл. 1).

Порівняльна характеристика свідчить, що вітчизняні методики оцінки фінансових резуль-

татів діяльності підприємств агробізнесу базуються переважно на даних фінансової звітності, сформованої відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а також офіційної статистики. Такий підхід забезпечує нормативну узгодженість, уніфікованість розрахунків і відносну простоту практичного застосування, що є важливим для масового використання, зокрема малими та середніми сільськогосподарськими підприємствами. Водночас його обмеженням є недостатня гнучкість і слабка орієнтація на стратегічні цілі розвитку, що звужує аналітичні можливості в умовах нестабільного середовища.

Зарубіжні методики, навпаки, ґрунтуються на принципах МСФЗ, управлінського обліку та фінансового менеджменту, що розширює аналітичний інструментарій і дозволяє глибше оцінювати економічну результативність бізнесу. Використання таких показників, як EBITDA, ROA, ROE, EVA та маржинальний дохід, забезпечує більш повне відображення операційної ефективності й здатності підприємства створювати вартість для власників. Перевагою цього підходу є можливість порівняння результатів на міжнародному рівні та оцінка вартості капіталу, однак його застосування потребує якісних даних і розвиненої обліково-аналітичної інфраструктури.

Суттєві відмінності простежуються і в підходах до факторного аналізу. Вітчизняні методики, як правило, обмежуються класичними факторами впливу на прибуток, такими як ціна реалізації, обсяги виробництва та собівартість. Зарубіжні підходи використовують розширений, сценарний і чутливісний аналіз, що дозволяє оцінювати наслідки різних управлінських рішень і змін зовнішнього середовища. Водночас ефективність таких методів значною мірою залежить від повноти та достовірності інформаційної бази.

Принциповою є різниця в урахуванні ризиків. У вітчизняній практиці ризики здебільшого враховуються опосередковано або фрагментарно, тоді як зарубіжні методики передбачають інтегрований ризик-орієнтований підхід, що підвищує обґрунтованість і стійкість управлінських рішень. Разом із тим складність таких інструментів обмежує їх широке впровадження, особливо на малих і середніх аграрних підприємствах.

Порівняння показує, що вітчизняні методики більшою мірою орієнтовані на контроль і звітність, тоді як зарубіжні — на стратегічне планування та прогнозування. Це зумовлює доцільність поєднання обох підходів: збере-

ження нормативної бази та простоти національних методик із поступовою інтеграцією елементів міжнародних практик, зокрема ризик-орієнтованого аналізу та стратегічних фінансових індикаторів, адаптованих до специфіки агробізнесу України.

У наукових працях підкреслюється доцільність поступового зближення вітчизняних і зарубіжних підходів шляхом впровадження елементів маржинального аналізу, оцінки операційного важеля та ризик-орієнтованих показників у практику фінансового аналізу агробізнесу України [12]. Такий синтез дозволяє підвищити аналітичну глибину оцінки фінансових результатів, забезпечити їх зіставність із міжнародними практиками та посилити інформаційну підтримку стратегічних управлінських рішень в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій аграрного сектору.

З метою підвищення якості облікового та аналітичного забезпечення фінансових результатів підприємств агробізнесу доцільно реалізувати комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на поглиблення інформаційної бази управління та підвищення адаптивності фінансових рішень. Насамперед важливим є розширення використання управлінського обліку з деталізацією доходів, витрат і фінансових результатів за окремими культурами, видами продукції та напрямками діяльності. Такий підхід дозволяє більш об'єктивно оцінювати прибутковість окремих сегментів агробізнесу, виявляти внутрішні резерви зниження собівартості та обґрунтовувати рішення щодо оптимізації виробничої структури.

Важким напрямом удосконалення є впровадження сучасних цифрових обліково-аналітичних платформ, зокрема ERP-систем і BI-інструментів, які забезпечують інтеграцію бухгалтерського, управлінського та фінансового обліку в єдину інформаційну систему. Використання таких рішень підвищує оперативність обробки даних, достовірність фінансової інформації та аналітичні можливості щодо моніторингу фінансових результатів у режимі реального часу, що є особливо важливим в умовах нестабільного зовнішнього середовища та обмеженого доступу до ресурсів.

Окремої уваги потребує удосконалення методик оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції, оскільки саме ці елементи обліку істотно впливають на величину фінансового результату сільськогосподарських підприємств. Доцільним є поєднання підходів оцінки за справедливою вартістю з елементами консервативної оцінки ризиків, що

дозволяє зменшити волатильність фінансових показників і підвищити їх інтерпретованість для управлінських цілей, особливо в умовах воєнної невизначеності.

Подальшого розвитку потребує інтеграція фінансового аналізу з інструментами ризик-менеджменту та бюджетування. Поєднання аналізу фінансових результатів із оцінкою виробничих, цінових, логістичних і фінансових ризиків створює передумови для формування більш обґрунтованих управлінських рішень і підвищення фінансової стійкості агробізнесу. Бюджетування, орієнтоване на сценарний підхід, дозволяє прогнозувати вплив можливих шоків на прибутковість і своєчасно коригувати фінансову політику підприємства.

В умовах воєнної та післявоєнної економіки актуалізується необхідність адаптації показників рентабельності та ефективності до нових реалій господарювання. Це передбачає коригування традиційних індикаторів з урахуванням інфляційних процесів, курсових коливань, державної підтримки та одноразових воєнних втрат, що дає змогу більш коректно оцінювати реальний фінансовий стан і перспективи розвитку сільськогосподарських підприємств. У сукупності зазначені напрями формують основу для побудови сучасної обліково-аналітичної системи управління фінансовими результатами агробізнесу, орієнтованої на стійкий розвиток та підвищення конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі.

Обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовими результатами підприємств агробізнесу формується на перетині нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку, галузевої специфіки сільськогосподарського виробництва та розвитку сучасних методів фінансового аналізу, що підтверджується як вітчизняними, так і міжнародними науковими дослідженнями. Такий підхід забезпечує системне відображення доходів, витрат і фінансових результатів, створюючи інформаційну базу для оцінки ефективності господарської діяльності та обґрунтування управлінських рішень на різних рівнях управління.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Узагальнення результатів дослідження дозволяє стверджувати, що традиційні підходи до аналізу фінансових результатів агробізнесу потребують подальшого розвитку та адаптації до сучасних викликів. Зокрема, доцільним є поєднання класичних показників прибутко-

вості з інструментами маржинального, факторного та ризик-орієнтованого аналізу, а також розширення застосування управлінського обліку та цифрових аналітичних рішень. Такий синтез сприяє підвищенню аналітичної глибини оцінки фінансових результатів і їх використанню не лише для контролю, а й для стратегічного планування розвитку сільськогосподарських підприємств.

В умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки особливої актуальності набуває коректна інтерпретація показників прибутковості та фінансової стійкості з урахуванням інфляційних процесів, курсових коливань, державної підтримки та втрат, зумовлених військовими діями. Це потребує вдосконалення методичних підходів до оцінювання фінансових результатів і посилення ролі професійного судження бухгалтерів та аналітиків.

Сформоване обліково-аналітичне підґрунтя прийняття управлінських рішень створює умови для поглибленого аналізу фінансових результатів сільськогосподарських підприємств України у 2020—2024 рр., ідентифікації ключових чинників їх формування та розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення фінансової стійкості й конкурентоспроможності агробізнесу в середньо—та довгостроковій перспективі.

Література:

1. Bezdushna Y., Prodanchuk M., Panchenko O., Storozhuk T., Kucher L. Бухгалтерський облік як інструмент оцінки індикаторів досягнення цілей сталого розвитку. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2024. Vol. 10, no. 4. С 264—300.
2. Костякова А. А. Методи обліку витрат у рослинництві. *Облік і фінанси*. 2017. № 2. С. 13—20.
3. Hardaker J. B., Lien G., Anderson J. R., Huirne R. B. M. *Coping with Risk in Agriculture*. 2nd ed. Wallingford: CABI Publishing, 2004. 352 p.
4. Костякова А. А. Наукове обґрунтування та практичні аспекти визначення шкоди та збитків, їх оцінка та облік в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 3 (49). С. 95—101.
5. Gutsalenko, L., Lytvynenko, V., Mulyk, T., Khomovi, S., & Lepetan, I. Assessment of the quality of accounting information in financial and management reports of agricultural business enterprises. *Economics and Business Management*. 2024. № 15 (4), P. 139—160.

6. Литвиненко В.С., Гуренко Т.О., Дерев'яно С.І., Бурдим Ю.М. Інвентаризація активів і зобов'язань як інструмент відновлення обліку в сільськогосподарських підприємствах в умовах воєнного стану. Економіка і управління бізнесом. 2024. № 15 (1). С. 92—109.

7. Korol S., Karmanskyi A., Chuchuk Y. Діагностика фінансового стану підприємства в умовах війни: практичний кейс. Економічний аналіз. 2025. Т. 35, № 3. С. 276—287.

8. Жук В. М., Бездушна Ю. В., Жук Н. Л., Павленко В. М. Методологія експертної та облікової оцінки шкоди та збитків за наслідками війни в Україні. Облік і фінанси. 2023. № 4. С. 11—25.

9. Hopkin P. Fundamentals of Risk Management. 4th ed. London: Kogan Page, 2018. 480 p.

10. Масюк Ю. В., Божун В. Ю. Управління фінансовими результатами діяльності сільськогосподарського підприємства. Економіка та держава. 2021. № 10. С. 93—96.

11. Купріна Н. М., Шаталова А. В., Апостолов К. В., Бачинська О. В. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства: теоретичний та практичний аспект. Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10, вип. 4. С. 48—57.

12. Липкань О. В. Особливості проведення фінансового аналізу підприємств малих форм агробізнесу. Економіка та управління АПК. 2017. № 1. С. 150—157.

References:

1. Bezdushna, Yu., Prodanchuk, M., Panchenko, O., Storozhuk, T. and Kucher, L. (2024), "Accounting as a tool for assessing indicators of achieving the Sustainable Development Goals", Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal, vol. 10, no. 4, pp. 264—300.

2. Kostiakova, A.A. (2017), "Methods of cost accounting in crop production", Oblik i finansy, vol. 2, pp. 13—20.

3. Hardaker, J.B., Lien, G., Anderson, J.R. and Huirne, R.B.M. (2004), Coping with Risk in Agriculture, 2nd ed, CABI Publishing, Wallingford, UK.

4. Kostiakova, A.A. (2023), "Scientific substantiation and practical aspects of determining damage and losses, their assessment and accounting under martial law", Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (Economic sciences), vol. 3 (49), pp. 95—101.

5. Gutsalenko, L., Lytvynenko, V., Mulyk, T., Khomovyi, S. and Lepetan, I. (2024), "Assessment of the quality of accounting information in financial and management reports of agricultural

business enterprises", Economics and Business Management, vol. 15, no. 4, pp. 139—160.

6. Lytvynenko, V.S., Hurenko, T.O., Derevianko, S.I. and Burdym, Yu.M. (2024), "Inventory of assets and liabilities as a tool for restoring accounting at agricultural enterprises under martial law", Ekonomika i upravlinnia biznesom, vol. 15, no. 1, pp. 92—109.

7. Korol, S., Karmanskyi, A. and Chuchuk, Yu. (2025), "Diagnosis of the financial condition of an enterprise under wartime conditions: a practical case", Ekonomichnyi analiz, vol. 35, no. 3, pp. 276—287.

8. Zhuk, V.M., Bezdushna, Yu.V., Zhuk, N.L. and Pavlenko, V.M. (2023), "Methodology of expert and accounting assessment of damage and losses as a result of the war in Ukraine", Oblik i finansy, vol. 4, pp. 11—25.

9. Hopkin, P. (2018), Fundamentals of Risk Management, 4th ed, Kogan Page, London, UK.

10. Masiuk, Yu.V. and Boiun, V.Yu. (2021), "Management of financial results of agricultural enterprise activity", Ekonomika ta derzhava, vol. 10, pp. 93—96.

11. Kuprina, N.M., Shatalova, A.V., Apostolov, K.V. and Bachynska, O.V. (2018), "Analysis of financial results of enterprise activity: theoretical and practical aspects", Ekonomika kharchovoi promyslovosti, vol. 10, no. 4, pp. 48—57.

12. Lypkan, O.V. (2017), "Features of financial analysis of small agribusiness enterprises", Ekonomika ta upravlinnia APK, vol. 1, pp. 150—157.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2026 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663